

УДК 911:346.7

І.А. Скриль

Харківська обласна станція юних туристів

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Вступ. Туризм як відносно новий об'єкт міждисциплінарних досліджень, постійно знаходиться у центрі уваги географічної науки. Глобальність туристичної діяльності з рекреаційними, діловими, культурними релігійними та оздоровчими цілями здійснює потужний вплив на довкілля, економіку і суспільство країн.

Вихідні передумови. Найбільш системно проблеми розвитку туризму розглядаються в економіко-географічному аспекті, який передбачає дослідження понять, структури, територіальної локалізації туристських ресурсів (М.В. Багров, Ю.А. Веденін, О.В. Гідбут, Ю.М. Лобанов, В.С. Преображенський, О.О. Любіцева); особливостей розвитку територіально-рекреаційних комплексів (М.І. Долішній, В.К. Євдокименко, Л.М. Корецький, О.І. Шаблій); туристської місткості та природного потенціалу території (М.І. Долішній, М.Г. Гнатенко, В.П. Руденко, М.П. Крачило, М.С. Нижник, М.І. Рутинський) [5].

Формування цілей статті, постановка завдання. Актуальність всебічного дослідження туризму обумовлена його багатогранністю та суспільною значущістю. Основна увага в дослідженнях явищ і процесів, пов'язаних з туризмом, приділяються питанням економіки. Питання геопросторової організації туризму розчиняється в економічних дослідженнях, в той час як значення територіального аспекту його функціонування зростає [2].

Мета даного дослідження – обґрунтування необхідності врахування регіональних особливостей розвитку туристсько-рекреаційної сфери в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі завдання:

- проаналізувати кількісні та якісні показники розвитку туризму в межах Харківського регіону;
- дослідити розвиток окремих видів туризму;
- визначити наявність підприємств індустрії туризму;
- виявити місця туристсько-рекреаційного потенціалу окремої територіальної одиниці (Харківщини) як складової туристсько-рекреаційного потенціалу країни.

Туризм – явище поліфункціональне. Серед основних функцій туризму слід відзначити рекреаційну, економічну, просвітницьку.

Рекреація як біологічна функція та соціальне надбання певного етапу розвитку людства є поняттям широким і поліаспектним. Сфера рекреації – це набір просторових об’єктів, процесів та відношень, що забезпечуються завданнями специфічних потреб людини, пов’язаних з тимчасовою зміною місця її постійної життєдіяльності.

Туризм є мобільною складовою рекреації, пов’язаний із доланням простору для відпочинку, розваги, лікування або з будь-якою іншою метою, не пов’язаною з отриманням прибутку. Сутність рекреаційної функції туризму є фізіологічна (відновлення фізичних сил, оздоровлення, відпочинок) та психологічна (зміна місця оточення, набуття нових вражень та відчуттів).

Для науки і практики представляють інтерес два аспекти розвитку туризму: по-перше, в якій мірі туризм впливає (або може вплинути) на соціально-економічний розвиток регіону; по-друге, що саме може „запропонувати” регіон для активного розвитку туризму (природно-географічні та історико-культурні фактори, рівень розвитку туристської інфраструктури тощо). Ця проблема стосується також і Харківського регіону.

Харківська область розташована у північно-східній частині України. Окрім потужного промислового потенціалу, вона має достатньо цінні природні та історико-культурні ресурси для сталого розвитку туристсько-рекреаційної сфери.

Природно-заповідний фонд Харківської області складають природні комплекси та штучно створені об’єкти, що мають особливу природоохоронну, нау-

кову, рекреаційну, естетичну цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду рослинного і тваринного світу, збереження біорізноманіття [4].

На теперішній час природно-заповідний фонд області налічує 215 територій і об'єктів, загальна площа яких складає 47 237,0 га, відсоток заповідності становить 1,5 % від загальної площі області. Розміщення заповідних територій в області є нерівномірним. Найвищий відсоток заповідності в Печенізькому - 23,15 %, Зміївському – 8,45 %, Чугуївському - 3,485 % районах; у більшості ж районів цей показник становить 1 %. У цілому по Україні він перевищує 5 %.

Історико-культурні туристсько-рекреаційні ресурси представлені археологічними пам'ятками (табл.1), музейними установами (табл.2), архітектурними пам'ятками (табл.3), місцями, пов'язаними з життєдіяльністю видатних людей.

Серед найвизначніших пам'яток Слобожанщини слід назвати:

- *археологічні пам'ятки* – держаний археологічний музей-заповідник у с. Верхній Салтів (Вовчанський район), Донецьке городище у с. Карачівка (Харківський район);

- *музеї* – літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди (с. Сковородинівка Золочівського району), історико-культурний музей-заповідник І.Ю. Репіна (м. Чугуїв), історико-художній музей к с. Пархомівка (Краснокутський район);

- *архітектурні пам'ятки*: садово-паркового мистецтва (Наталіївський, Шарівський, Старомерчицький парки) , Борисо-Глібський жіночий монастир, Володимиро-Богородічна церква в с. Кочеток.

Туристсько-рекреаційна сфера регіону не може повною мірою виконувати свою соціально-економічну та культурно-дозвільну функцію, стати стабілізуючим фактором збереження довкілля та наявної історико-культурної спадщини, бо ряд об'єктів на території Харківської області перебуває у незадовільному стані, потребує проведення робіт з реставрації або реконструкції, облаштування для відвідувань туристами.

Таблиця 1

Структура розподілу пам'яток археології
по території Харківської області (складено автором)

Райони	Державний історико-археологічний заповідник	Поселення						Городища			Поховання			Скіфські кургани	Кам'яні баби
		епохи бронзи	некрополь черняхів. культури	салтівської культури	епохи неоліту	часів Київської Русі	сіверян	бондарихинської культури	Сіверське городище	городища і могильники салтівської культури	городища і могильники скіфських часів	срматських племен	дрезв'язької, катком'юної та зрубної культури		
Балаклійський		1		1	11			1			1	3		1	1
Барвінківський		2			1						1				2
Близнюківський															
Богодухівський										2					
Борівський		1		6	26					2					
Валківський		1								3					2
Великобурлуцький		1		1											
Вовчанський	1	2	1	5	4				1					1	
Дворічанський					1										
Дергачівський			1			1								80	
Зачепилівський			1		5	1			1		1				
Зміївський		1	2		1				1					1	2
Золочівський		3	1				1			1					2
Ізюмський		1		1	20	1	1				1	1			15
Кегичівський															
Коломацький										1					
Красноградський		1												1	
Краснокутський												1			
Куп'янський		4		2							1	1	28		
Лозівський											1				
Нововодолазький										1					
Первомайський		2		3									1		
Печенізький		1											7		
Сахновщинський					2										
Харківський		4			5					2				8	
Чугуївський		8	1			1				1					1
Шевченківський												2			1

Структура розподілу пам'яток архітектури
по території Харківської області (складено автором)

Райони	Залишки фортець Української укріпленої лінії XVIII ст.	Культові споруди	Світські споруди	Разом
Балаклійський	1			1
Барвінківський		1		1
Близнюківський		1		1
Богодухівський			1	1
Борівський		1		1
Валківський		1	1	2
Великобурлуцький		1	1	2
Вовчанський			2	2
Дворічанський			1	1
Дергачівський				
Зачепилівський	3			3
Зміївський		1		1
Золочівський			1	1
Ізюмський		5		5
Кегичівський				
Коломацький				
Красноградський	2	1		3
Краснокутський	2	4		6
Куп'янський		3	2	5
Лозівський	2			2
Нововодолазький		2	1	3
Первомайський	3			3
Печенізький			1	1
Сахновщинський			1	1
Харківський		9	2	11
Чугуївський		4	6	10
Шевченківський		2		2

Основними проблемами туристсько-рекреаційної сфери регіону є:

1. Низький рівень розвитку культурно-пізнавального туризму, спричинений відсутністю нормативно-правового забезпечення питань використання культурної спадщини в туризмі.

2. Обмежена транспортна доступність більшості об'єктів (низька якість доріг, відсутність сучасного парку автобусів для туристського обслуговування, відсутність стоянок).

3. Непідготовленість деяких музейних експозицій до відвідування групами туристів (наприклад музей –садиба Гната Хоткевича у селищі Високому).

4. Значне антропогенне навантаження на об'єкти природно-заповідного фонду і загроза їх швидкого виснаження.

5. Недостатній рівень обслуговування та надання санаторно-курортних, туристичних, готельних послуг.

6. Неefективний маркетинг та низький рівень менеджменту.

Висновки. Таким чином, регіональні дослідження розвитку туристсько-рекреаційної галузі є складною проблемою. На даний час відсутні державні стандарти оцінки туристсько-рекреаційного потенціалу регіону як складової соціально-економічного стану країни, окремого регіону, території.

Майбутній розвиток туристсько-рекреаційної сфери можливий за умов:

- удосконалення нормативно-правової бази туристської індустрії;
- розвитку малого та середнього підприємництва у сфері туризму;
- розвитку якісної інфраструктури туризму, будівництва об'єктів, засобів розміщення та культурно-розважальних туристичних комплексів;
- створення нових туристичних маршрутів;
- розробки та застосування нових прогресивних методів і стандартів туристичного обслуговування;
- здійснення активної рекламно-інформаційної діяльності, спрямованої на формування іміджу Харківщини як одного з туристичних центрів України.

Література:

1. Герасименко В., Галасюк С. Світовий туристичний ринок // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. - № 4.
2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.

3. Реализация государственной политики в сфере курортов и туризма в рекреационных регионах: Материалы международ. науч.-практ. конференции, 5-8 сентября 2007 г. – Симферополь: КЦППК, 2007. - 188 с.

4. По заповідних місцях Харківщини: Метод.-довід. посіб. – Харків, 2004.

5. Практика сучасного туризму в Україні (праксеологія туризму): стан та перспектив: Матеріали VI-х аспірант. читань. – К.: КУТЕП, 2004. – 134 с.

6. Рутинський М.Й. Місце географії туризму в структурі географічної науки, її гносеологічна сутність та основні міждисциплінарні напрямки розвитку // Укр. географ. журнал. – 2007. - № 4

7. Туризм в Україні: Словник-довідник. – Х.: Мачулін, 2008. – 224 с.

8. Харківська область у 2006 році (статистичний щорічник). – Х.: Держкомстат України, 2007. – 605 с.